

§ 129

Úplné znění § 129 – odst. 1 v tomto znění od 1. 1. 2013 – poslední změna zákonem č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony; odst. 2 v tomto znění od 1. 1. 1992 – poslední změna zákonem č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád

- (1) Důkaz listinou se provede tak, že ji nebo její část při jednání předseda senátu přečte nebo sdělí její obsah, případně předloží účastníkům k nahlédnutí, je-li to postačující.
- (2) Předseda senátu může uložit tomu, kdo má listinu potřebnou k důkazu, aby ji předložil, nebo ji opatří sám od jiného soudu, orgánu nebo právnické osoby.

Komentář k § 129

Komentátor: Jirsa

K odst. 1:

Aby soudce mohl provést *důkaz listinou* a rozhodnout, musí k prvnímu jednání potřebné listiny shromáždit a obstarat, nepředloží-li je účastník. Zajišťování listin je činnost, jíž se má soudce (jeho asistent nebo vyšší soudní úředník) zásadně věnovat v rámci přípravy (§ 114a odst. 2 písm. e/), nikoliv až po prvním, případně i po několikerém jednání. Objeví-li se v protokolu (záznamu) formulace: „*jednáni se odročuje na neurčito za účelem vyžádání listinných důkazů*“, přestože zákonná koncentrace stanoví výrazné limity, jde většinou o nesprávný postup soudce, který se nevěnoval přípravě důsledně a chová se v rozporu se zásadou rozhodnutí při jediném jednání i hospodárnosti řízení. K zajišťování a třídění listinných důkazů srov. také komentář k § 120 odst. 1.

Je namístě připomenout povinnost účastníka zásadně k žalobě (analogicky i k vyjádření) listinu připojit, je-li jí navrhován důkaz (§ 79 odst. 2). Protože se ne vždy účastníci chovají v souladu s touto povinností, měl by soudce (rozhodující referent) v průběhu přípravy jednání zkontrolovat, zda jsou skutečně ve spisu založeny veškeré listiny, kterými byl důkaz navržen, lépe řečeno všechny, kterými se soudce rozhodl důkaz provést. Povinnost mohou účastníci splnit i tak, že listinu převedou do elektronické podoby (tzn. *konvertují* ji) a poté zašlou soudu prostřednictvím *veřejné datové sítě*. Ustanovení § 79 odst. 2 to výslovně umožňuje.

Ne všechny listinné důkazy soudce při jednání provede. Musí si předem vyjasnit, zda je skutečně třeba důkaz navrženou listinou provést, a dále k jakému rozhodnému a spornému tvrzení. To však neplatí jen o listinách, ale obecně o všech důkazních prostředcích a jejich vytřídění.

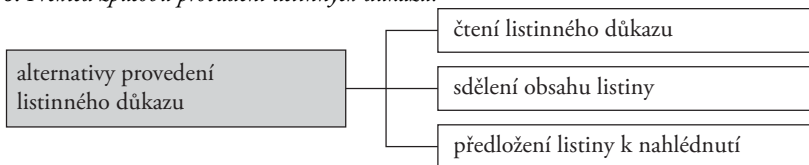
V návrhu (vyjádření) by měl účastník přesně uvést, k jakým konkrétním tvrzením mají být jednotlivé listinné důkazy provedeny. Účastníci někdy formulují důkazní návrhy bez většího rozmyslu, bývá časté, že v závěru žaloby (vyjádření) nebo jejich jednotlivých článků je uveden seznam listin, aniž by bylo zřejmé, k jakým konkrétním tvrzením (dílním skutkům) mají být provedeny. Soudce, který připustí, aby návrhy účastníků byly neurčité a aby byly formulovány takto souhrnně, ztíží značně situaci při dokazování (k tomu srov. komentář k ustanovení § 79 odst. 2, 120 odst. 1) a pravděpodobně nebude postupovat předvídatelně. Tím spíše to platí v *režimu zákonné koncentrace*, v němž mají účastníci tendenci zahrnout soud všemožnými důkazními návrhy pod heslem „čím více, tím lépe“, což ovšem nepřispívá k efektivnímu průběhu řízení. Také na tomto místě je třeba připomenout, že první základní povinností účastníka je tvrdit rozhodné skutečnosti a druhou tvrzení prokázat (§ 101 odst. 1 písm. a/, b/). „*Účastník je nejprve povinen uvést skutečnosti, které mají být listinným důkazem prokázány; nepřichází v úvahu, aby předložené listiny nahradily jeho skutková tvrzení, zejména pak skutková tvrzení podstatná. Procesní aktivita a odpovědnost účastníků řízení by tím byla popřena a přenesena na soud, což by bylo v rozporu se základními principy občanského sporného řízení – zásadou dispoziční, projednací, rychlosti a hospodárnosti“ (rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 11. 2012, sp. zn. 6 Cmo 280/2012).*

Civilní nesporné řízení podle zákona o zvláštních řízeních soudních (srov. zvláště komentář k ustanovení § 20, 21, 26 z. ř. s.) je ovládáno *zásadou vyšetřovací*, takže se v rámci přípravy jednání musí soudce pečlivě zamyslet nad tím, jaké listinné důkazy by mohly ve vztahu k projednávané věci existovat a posloužit mu k objasnění skutkového stavu věci. Ne tak ovšem v řízení sporném, v němž platí *zásada projednací*, posílená navíc tzv. souhrnnou novelou občanského soudního řádu (srov. komentář k ustanovení § 120 odst. 2). V něm soud až na výjimky nesmí překročit důkazní návrhy účastníků a příliš aktivně soudem obstarané listiny by mohly být následně posouzeny jako *důkaz nezákonný*.

V nesporném řízení jde tedy o běžnou činnost, jestliže soudce v rámci přípravy jednání sám iniciativně připojuje různé listinné důkazy, pokud dospěje k závěru, že je to třeba ke zjištění skutkového stavu věci. Jedná se například o policejní spisy, spisy vedené před správními orgány, v souvislosti s jednáním účastníků, v mnoha případech ještě v období, kdy účastníci netuší, že se v budoucnu ocitnou v soudním řízení. O to hodnotnější potom tyto důkazy jsou.

Takzvaná dovolací novela zavedla třetí způsob provedení – *předložením listiny k nahlédnutí*, který soud praktikuje v případech, kdy účastník buď její obsah zná (viz dále), anebo to dovoluje charakter listiny.

Graf č. 30: Přehled způsobů provádění listinných důkazů.

První dva způsoby provedení znamenají, že listiny soudce při jednání „*čte*“ jednu po druhé nebo „*sděluje jejich obsah*“. Mezi tímto dvojnásobným způsobem provedení listinného důkazu je podstatný rozdíl (spíše je však vhodné uvést – „měl by být“, protože v praxi se často nebere v úvahu, což vede k nesprávným formalistickým postupům). Především srov. komentář k § 114c odst. 3 a § 120 odst. 3, kde je popsána důležitá činnost soudu v rámci přípravy jednání – *inventura skutkových tvrzení a vytrídění důkazů*. Důsledným provedením těchto činností získá soud jasnou představu, které z navržených důkazů je třeba provést ke skutečnosti, jež zůstaly sporné. Zjistí zpravidla, že některé důkazy byly navrženy zbytečně, buď k nesporným skutečnostem, anebo opakovaně k jednomu a témuž tvrzení. Zbudou listiny, o nichž je přesvědčen, že z nich lze získat zjištění vztahující se k okruhu sporných skutečností (jádra sporu). Tyto zbylé listiny následně roztrídí do dvou základních skupin: 1. listiny, jejichž obsah je účastníkům *znám*; 2. listiny, jejichž obsah *znám* účastníkům *není*.

První kategorie důkazů je zpravidla většinová, protože účastníci listiny sami navrhnou, mají je v držení (obstarají je) a zakládají do spisu. Takové listiny je zbytečné při jednání doslova číst (skutečně přečíst, nikoliv jen formálně, „pro protokol“, pořizuje-li se z jednání) a postačí *sdělit jejich obsah*. To znamená prakticky, že předseda senátu (jeho pověřený člen) připomene přítomným existenci listiny a shrne zjištění, která jsou z ní čerpána. Například: „*Dostáváme se ke smlouvě ze dne 25. 3. 2018, která se týká předmětných nebytových prostor a způsobu jejich užívání, kterou jste oba podepsali a dokonce formulovali. Pokládám za zbytečné ji doslova číst a sděluji vám tedy její obsah. Žalovaný je podle ní oprávněn užívat předmětné nebytové prostory za částku 20 000 Kč měsíčně počínaje dnem 1. 5. 2018 na dobu neurčitou za účelem provozu restaurace. Považujete vy za nutné věnovat se listině blíže a přečíst ji – případně některou její část?*“

Patří-li listina do první kategorie nebo umožňuje-li to její charakter (stručnost či jednoduchost), může ji soudce namísto sdělení obsahu *předložit k nahlédnutí* účastníkům, případně jejich zástupcům. Nebo lze tento způsob provedení důkazu využít v případech, kdy účastník až při jednání (není-li před tím provedeno jednání přípravné a řízení zkoncentrováno) založí listinu do spisu krátkou cestou. Tehdy musí dostat účastník, který listinu nepředložil, šanci se s ní seznámit a zareagovat na ni (viz dále), aby byla dodržena *pravidla fair procesu*. I na tomto místě se ukazuje, proč je vhodné provádět ve sporném řízení přípravné jednání – díky tomuto institutu se lze vyhnout podobným nežádoucím situacím. *Pokud by například jedna strana překvapila druhou (a v neposlední řadě i soud) předložením obsáhlé a důležité listiny, nezbude v některých případech než jednání přerušit a listinu nastudovat nebo dokonce i jednání odročit – právě v těchto situacích nebude předložena listiny účastníkovi, slovy zákona, „postačující“.* Soudce, který předtím řízení nezkoncentroval konáním přípravného jednání, ocitne se v nepříjemné situaci, protože to bude nakonec on, kdo ponese odpovědnost za čitelné a transparentní provedení listinného důkazu. *Musí zareagovat, buď listinu celou přečíst, což jednání může neúměrně zdržet, anebo ji nastudovat a následně sdělit její obsah.*

V případě protokolace mělo by se v protokolu objevit např.: „*čte se objednávka ze dne 9. 5. 2018,“ nebo „sděluje se obsah objednávky ze dne 9. 5. 2018,“ případně „zástupcům účastníků se předkládá k nahlédnutí objednávka ze dne 9. 5. 2018.“* Objeví-li se v protokolu „*konstatuje se objednávka,*“ není to formulace správná. Zejména však je důležité, aby bylo zřejmé, k jakému tvrzení a z jakého důvodu byl listinný důkaz proveden, a aby účastníci znali jeho obsah.

Upozorňujeme však na formalističtější názor, který se konstantně objevuje v judikatuře *Nejvyššího soudu* – viz např. *rozsudek ze dne 27. 9. 2010, sp. zn. 30 Cdo 1373/2009*: „Jestliže z protokolu o jednání nevyplyvá, že označené listiny, které měly být předsedou senátu (samosoudcem) čteny nebo jejichž obsah byl sdělen, byly předmětem dokazování, pak je třeba konstatovat, že takové dokazování nebylo učiněno v souladu s ustanovením § 129 odst. 1 o. s. ř. a že zjištění, která soud jako zásadně významná pro právní posouzení věci činil z takto vadně provedených důkazů, nebylo možno při rozhodování využít.“

Je-li z jednání pořizován *zvukový záznam* (§ 40 odst. 1), je na něm objektivně zachyceno, jak se soudce v jednání síni s listinami vypořádá. I to je důvod k upřednostnění záznamu před protokolem.

Uvedený postup má svoji logiku, protože s listinnými důkazy se mohou účastníci před jednáním seznámit nahlédnutím do spisu, většina listin je do spisu založena již v rámci přípravy jednání buď jako přílohy k návrhu (vyjádření), nebo na základě iniciativy soudu. Je potom povinností předsedy senátu seznámit přítomné v úvodu jednání s tím, které důkazy (většinou právě listinné) vyžádal a rozhodl je provést na základě své iniciativy, nad rámec procesních návrhů účastníků (§ 118 odst. 2: *Po provedení úkonů podle odstavce 1 předseda senátu sdělí výsledky přípravy jednání a podle dosavadních výsledků řízení uvede, která právně významná skutková tvrzení účastníků lze považovat za shodná, která právně významná skutková tvrzení zůstala sporná a které z dosud navržených důkazů budou provedeny, popřípadě které důkazy soud provede, i když je účastníci nenavrhl*).

Při vlastním jednání již není čas na to, aby se soudce seznamoval s obsahem listin. V rámci přípravy na jednání musí listiny číst doslova a pozorně, aby si vytvořil představu o jejich *vypovídací hodnotě*. Většinou není nutné číst podrobně korespondenci mezi účastníky, neboť ta obsahuje především argumentaci, jež se objeví následně i v žalobě a ve vyjádření, hmotněprávní rozborů a názorů na věc.

Listina je důkazní prostředek – tedy *pramen skutkových zjištění*. Není v řízení čtena z toho důvodu, aby se soudce dozvěděl hmotněprávní názory účastníků. Je nesprávné, pokud soudce do protokolu například uvede: „Čte se *důkaz kupní smlouvou uzavřenou dne 25. 3. 2018*.“ To, že smlouva byla uzavřena, je již právní zhodnocení prokázaného (nesporného) skutkového stavu a takový závěr patří až do odůvodnění rozhodnutí, nikoliv k jednotlivému důkazu. Soudce by tedy neměl předjímat při čtení (sdělování obsahu) důkazů právní závěr o tom, že smlouva uzavřena byla, ale měl by provést důkaz „*listinou označenou jako kupní smlouva ze dne 25. 3. 2018*“, a z této listiny teprve čerpat skutková zjištění důležitá pro závěr, že smlouva byla uvedeného dne také platně uzavřena (pravost podpisu, určitost předmětu smlouvy, označení smluvních stran atd.).

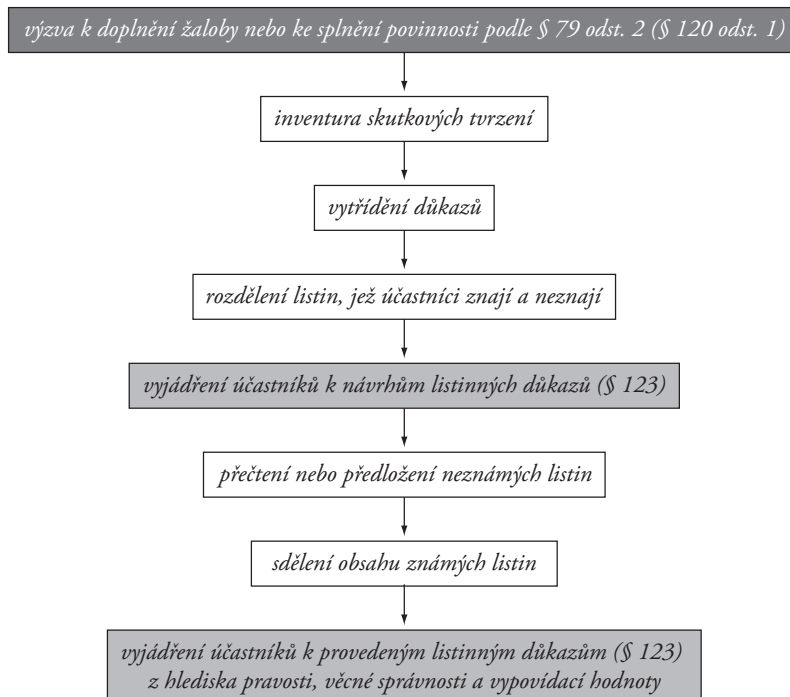
Není-li některý listinný důkaz založen do spisu v rámci přípravy a účastník jej předloží až při jednání, jde o situaci nevíтанou, ale účastníci mají na takový postup právo (s výhradou koncentrace provedením *přípravného jednání* – § 114c). Může se stát i to, že se účastníci s obsahem spisu neseznámí a obsah listin jim znám není. Potom je třeba takovým listinám věnovat větší pozornost, dotázat se účastníků, zda se s jejich obsahem chtějí seznámit při jednání, skutečně je přečíst, zvláště, jedná-li se o důležité důkazy.

Hromadné provádění listinných důkazů v žádném případě soudce nezabavuje povinnosti postupovat předvídatelně, to znamená tak, aby bylo všem zřejmé, k jakému tvrzení se každý jednotlivý listinný důkaz vztahuje. Listinné důkazy totiž soudce svádějí k tomu, aby je pouze formálně „provedl“ a uvedl do protokolu, aby mu jejich opomenutí nevytkl odvolací soud. Jsou totiž proveditelné snadno a soudce může mít tendenci sklouznout k tomuto (nepřípustnému) formalismu, zejména dostane-li se při jednání do časové tísně. Také proto je vhodné věc předjednat u přípravného jednání (jiného soudního roku).

Abý byl postup soudce předvídatelný, transparentní a v souladu se *zásadou rovnosti stran*, musí účastníci při jednání být seznámeni s tím, proč bude proveděn právě určitý listinný důkaz a k jakému tvrzení. Také proto není správné, provádí-li soud důkaz celým připojeným spisem, aniž by bylo zřejmé, jakými listinami z něj se tak děje. K tomu srov. např. *rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 2. 2010, sp. zn. 30 Cdo 1606/2008*: „*Důkaz listinou se provede tak, že ji předseda senátu při jednání přečte nebo sdělí její obsah. Tento způsob provedení důkazu musí být patrný z protokolu o jednání. Provádění důkazu celým spisem souborně není správné, neboť nelze posoudit, který z konkrétních důkazních prostředků z trestního, případně jiného spisu soud využil, když zpravidla nedochází k tomu, že by byl v občanském soudním řádu čten nebo sdělován obsah celého spisu*.“ Pokud se předseda senátu chce vyhnout zrušujícímu rozhodnutí, musí např. uvést: „*Sděluje se obsah plánu nebudovného děje na č. l. 9 přípojeného policejního spisu, sp. zn. OR I 25/2011-TR*“, a nikoliv jen: „*spisu Policie ČR, sp. zn. OR I 25/2011-TR*.“

Citované rozhodnutí naráží také na problém takzvaných *souborných zjištění*, která jsou nepřípustná, jak vyplývá z konstantní judikatury obecných soudů i soudu Ústavního, a vedou ke zrušení rozhodnutí pro nepřezkoumatelnost (srov. např. *rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2004, sp. zn. 29 Cdo 22/2002*). Aby se soud souborných zjištění vyvaroval, musí vždy ve svém rozhodnutí přesně vysvětlit, z jakého konkrétního důkazu (kupř. listiny) čerpal své dílčí zjištění.

Graf č. 31: Postup při provádění listinných důkazů.

Úvaha soudce při provádění listinných důkazů by měla být přibližně následující: „Mezi stranami zůstala sporná výše škody, konkrétně odškodnění za ztížení společenského uplatnění. Není sporu o tom, že došlo k dopravní nehodě v důsledku chování žalovaného, že při ní bylo poškozeno zdraví žalobce způsobem, který je popsán v žalobě, že toto poškození způsobilo trvalé následky. Spor zůstal o tom, do jaké míry je žalobce omezen v té oblasti života, která se týká přípravy na budoucí povolání. K tomu bude proveden důkaz zprávou školy, v níž žalobce před úrazem studoval, konkrétně k důvodům ukončení studia.“

Po provedení každého listinného důkazu by se soudce měl dotázat účastníků, zda namítají něco proti *pravosti a věcné správnosti listin*, a aby zaznamenal jejich námitky, k nimž ostatně v praxi dochází jen minimálně. Je-li popírána pravost listiny, o níž žalobce či žalovaný opírá své tvrzení, projeví se to většinou již v průběhu přípravy. Potom by měl soudce již před nařízením prvního jednání ve věci ustanovit znalce k podání posudku nebo zajistit jiný odborný důkaz (viz § 127 odst. 1) k vyřešení této otázky.

Ve vztahu k listinným důkazům zákon rozlišuje mezi *listinou soukromou* (§ 129) a *veřejnou* (§ 134) a u soukromé listiny rozlišuje soudní praxe (nikoliv tedy přímo zákon) mezi věcnou správností (pravdivostí) a pravostí. Zatímco u správnosti se již praxe přiklonila k tomu, že ji nelze jen formálně zpochybnit, aby přešlo důkazní břemeno směrem k ní na účastníka, který listinu předložil a podporuje jí svůj nárok, u pravosti (nejčastěji podpisu) se stále ještě drží názor, že pouhé zpochybnění stačí k tomu, aby pravost prokazoval předkladatel listiny. Avšak i tento výklad má své limity.

Je-li listina, již je prováděn důkaz, veřejná, mělo by to být zřejmé i z protokolu o jednání (záznamu), neboť *důkaz veřejnou listinou* má větší důkazní hodnotu. Účastník by si měl být vědom, že u veřejné listiny musí prokázat opak skutečnosti v ní uvedené, tvrdí-li něco jiného, u soukromé listiny stačí popření její pravosti. K tomu odkazujeme na komentář k § 134. Je rozdíl, zejména pokud jde o důkazní břemeno (jeho přesunutí), mezi popřením *pravosti* a *pravdivosti (správnosti)* soukromé listiny. Citujeme z *rozsudku Městského soudu v Praze z 2. 10. 2013, čj. 93 Co 2/2013-75*: „Pouze přesně skutkově vymezená námitka nepravosti může vést k vyjimečnému přesunu důkazního břemene ve vztahu k pravosti soukromé listiny na jejího předkladatele – nikoliv jen námitka obecná a odporující dalším důkazům a zjištěním. Námitka nepravosti listiny nezbavuje soud povinnosti hodnotit všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti a každý zvlášť v duchu zásady volného hodnocení důkazů.“

Postup soudu, který provedl důkaz přečtením listiny předložené v cizím jazyce za situace, kdy účastník řízení, jenž tento důkaz nepředložil, vyjádřil nesouhlas s takovýmto postupem, je upřením práva daného účastníka jednat v mateřštině podle § 18 odst. 1, věta druhá (k tomu srov. *rozsudek Nejvyššího soudu* ze dne 16. 3. 2016, *sp. zn. 23 Cdo 1656/2015*).

Hodnocení důkazu soukromou listinou zákon zvlášť neupravuje; proto je třeba postupovat podle § 132 vyjadřujícího zásadu volného hodnocení důkazů. Ze zákona ani z povahy věci nevyplývá, že by pro hodnocení důkazů soukromými listinami bylo možno vyslovit jiné pravidlo, než uvedené v § 132. Z toho plyne, že i v případě námitky nepravosti soukromé listiny musí soud hodnotit tento důkaz v souvislosti s ostatními. Vyplývá-li z nich, že jde o námitku zjevně účelovou a ničím nepodloženou, nestačí to k přechodu důkazního břemene na předkladatele listiny. Námitka z toho důvodu nemůže být jen formální a obecná („podpis není pravý“), ale přesně skutkově vymezená (například: *Dne 20. 1. 2018 mi byl odcizen občanský průkaz, což jsem nahlásil na policii, přesto došlo k tomu, že byl tento doklad zneužit a ve několika případech se dostavil neznámý pachatel na různá místa, kde se jím prokázal, napodobil můj podpis, což se stalo i v případě předmětné listiny...*). Srov. k tomu i *rozsudek Nejvyššího soudu* ze dne 10. 10. 2000, *sp. zn. 22 Cdo 2670/98*.

Nový občanský zákoník přichází s novinkou v civilním soukromém právu, neboť se pouští do úpravy dokazování v soukromoprávních vztazích. V jeho ustanovení § 565 se totiž uvádí, že je na každém, kdo se dovolává soukromé listiny, aby dokázal její pravost a správnost. V § 568 odst. 1 je potom upravena *presumpce správnosti veřejné listiny*, tedy konstrukce, podle níž, je-li nějaká skutečnost potvrzena ve veřejné listině, zakládá to vůči každému plný důkaz o jejím původu, době pořízení, jakož i o skutečnosti, o níž původce veřejné listiny potvrdil, že se za jeho přítomnosti udála nebo byla provedena, dokud není prokázán opak.

Nová hmotněprávní úprava týkající se důkazní síly soukromé a veřejné listiny však platí výlučně pro soukromý styk mezi osobami, neboť to má význam pro posouzení například takových otázek, jako je existence dobré víry nebo zavinění – pro účely případného budoucího sporu, zejména o náhradu újmy, nikoliv postupu soudu při dokazování během řízení. Jde o úpravu soukromoprávní, nikoliv veřejnoprávní, takže i nadále se tedy v civilním procesu uplatní ustanovení § 129 (o důkazu soukromou listinou), § 134 upravující výjimku ze zásady volného hodnocení důkazů ve vztahu k listinám veřejným a ustanovení § 132, v němž je obsažena tato klíčová zásada ovládající dokazování v řízení před českými soudy.

Procesní předpis nikde nestanoví, že by měl být proveden důkaz *originálem listiny*. V naprosté většině případů se prování důkaz *kopii*, a teprve vzniknou-li pochybnosti o pravosti, srovná soudce při jednání kopii s originálem. Nejde o odborný závěr, ale o laické srovnání „na první pohled“, které se odrazí v protokolu formulací: „*Originál přečtené listiny souhlasí s její kopii založenou ve spise.*“ Při tomto srovnání, které se provádí většinou na výslovnou žádost některého účastníka, jde jen o to, zda kopie založená ve spisu není zcela jinou listinou (s jiným datem, podpisem, záhlavím) než ta, za niž je vydávána. „*Také kopie účastníkem předložených listin je soud povinen hodnotit podle zásady volného hodnocení důkazů. Obecně laděná námitka nedostatečnosti kopii a požadavek na předložení originálů listin druhou stranou sporu nemůže automaticky vést k prokazování pravosti kopii jejich předkladatelem a zamítnutí žaloby pro neunesení důkazního břemene v případě, že předkladatel originály uplatněných listin na výzvu soudu učiněnou na základě námítky protistrany nepředloží*“ (*usnesení Městského soudu v Praze* ze dne 9. 10. 2014, *sp. zn. 93 Co 464/2014*).

Originály listiny, zejména ty, které jsou nenahraditelné, není vhodné zakládat do spisu. Postačí založit kopii, tím splnit povinnost uvedenou v § 79 odst. 2, a k jednání s sebou pro jistotu přinést i originál, kdyby jej soudce žádal předložit pro srovnání. Podle citovaného ustanovení je možné, aby písemnosti byly předloženy soudu v elektronické podobě na vhodném nosiči nebo doručeny soudu prostřednictvím veřejné datové sítě.

U agendy tzv. hromadných žalob, které podává jeden subjekt (např. *leasingová firma, banka, plynárenská společnost*), je vhodné přímo s vedením soudu dohodnout, aby jeden listinný důkaz, který se opakuje ve všech podobných případech, jichž může být stovky i tisíce za jeden měsíc (klasicky obchodní podmínky), byl jako „společný důkaz“ založen ve správním spisu a určen k využití všem soudcům, kteří hromadnou agendu vyřizují. Pokud však příslušný soudce trvá na bezpodmínečném založení listiny do spisu, nezbuďte se tak učit.

Listiny, které účastníci předloží, je třeba řádně označit a založit do *přílohové obálky*. Je to důležité z toho důvodu, aby byl ve spisu přehled. Podrobnosti o žurnalizování jsou upraveny v kancelářském řádu (§ 173 v. k. ř.); přílohy založené do spisu navrhovatelem se označí velkými písmeny podle abecedního pořadí a přílohy založené tím, proti komu návrh směřuje, arabskými číslicemi počínající jedničkou.

Po skončení řízení se takto označené přílohy (originály nebo vyžádané kopie) vrátí účastníkovi, který přílohu do spisu založil. K tomu jedna praktická poznámka: *Přílohy se vracejí účastníkům v rámci takzvané postagendy, po pravomocném skončení řízení. Není však vhodné je vracet před uplynutím lhůty k podání*

dovolání. Pokud by došlo k vrácení a následně by bylo podáno dovolání, bylo by nutné znovu přílohy vyžádat pro účely dovolacího řízení. S tím vznikají zbytečné náklady a průtahy, stejně jako s tím, když je spis bez příloh zaslán dovolacímu soudu a poté vrácen bez věcného vyřízení soudu prvního stupně.

Listinné důkazy jsou kvalitními důkazy se značnou vypovídací hodnotou, právě z toho důvodu, že jejich obsah, a to ani u listin soukromých, nelze účelově měnit podle průběhu řízení. Skutečně platí, že *co je psáno, to je dáno (litera scripta manet)*, pravidlo používané a respektované již v římském právu). Účastníci budoucího řízení vypovídají nebo píší daleko věrohodněji v době, kdy ještě spor nevznikl, než za situace, kdy se již ocitnou před soudem a mají tendenci své chování přizpůsobit výsledku řízení.

K vypovídací hodnotě listinných důkazů srov. komentář k § 132. Zjednodušeně lze říci, že listiny jsou pro svou vysokou kvalitu a objektivitu při hodnocení důkazů nepostradatelné. Jestliže někdo jednou napíše text, zanechává po sobě nesmazatelnou stopu, kterou lze jen obtížně maskovat v budoucím soudním řízení. Právě z tohoto důvodu mají listinné důkazy předpoklady pro to, aby se staly *středobodem dokazování*, tím, s čím jsou srovnávány ostatní, jejichž objektivitou si soudce není jist (zejména účastnické a svědecké výpovědi).

Pro svoji „technickou nenáročnost“ jsou listiny důkazy, které v odvolacím řízení často provádí odvolací soud, aby nemusel rušit rozhodnutí soudu nalézacího. Jestliže se odvolací soud chce odchýlit od hodnocení důkazů soudem prvního stupně, musí tyto důkazy sám zopakovat. K tomu srov. např. *nález Ústavního soudu* ze dne ze dne 12. 10. 2004, *sp. zn. IV. ÚS 57/04*: „*Skutková zjištění (zjištění skutkového stavu) jsou v občanském soudním řízení výsledkem provedení důkazů (§ 122 o. s. ř.) a jejich hodnocení (§ 132 o. s. ř.). Z uvedeného plyne a contrario závěr, že skutková zjištění může činit toliko ten soud, který důkaz provedl (s výjimkou podle § 122 odst. 2 o. s. ř.). Dodržení zásady přímosti je tudíž jedním z pojmových znaků důkazního řízení.*“

K odst. 2:

Srov. komentář k ustanovení § 120 odst. 1, 2. Zejména ve sporném řízení je soud značně omezen v provádění důkazů nad rámec účastnických návrhů.

Pokud však účastník provedení důkazu listinou navrhne a zároveň ji nemá k dispozici, je předseda senátu povinen pokusit se listinu získat podle komentovaného ustanovení („*Navrhuji provedení důkazu kupní smlouvou ze dne 6. 5. 2013, kterou necht soud vyžádat od žalovaného, protože ji nemám k dispozici.*“). Zákon na tomto místě upravuje tzv. *vysvětlovací povinnost* procesní strany (k tomu srov. *rozsudek Nejvyššího soudu* ze dne 29. 1. 2014, *sp. zn. 22 Cdo 2851/2013*). Procesní předpis však neobsahuje ustanovení, na základě kterého by soud fakticky donutil účastníka, který má u sebe listinu, aby ji vydal (*např. fikci pravdivosti tvrzení toho, kdo důkaz navrhuje*). Může jen podle § 132 (viz komentář k němu) přičíst k tíži účastníka, který listinu drží, to, že ji *zatajil* (nepředložil), ačkoliv je z jiných skutečností zřejmé, že ji má u sebe.

V řízení nesporném (srov. zejména § 20, 21, 26 z. ř. s.), v němž je soud povinen aktivně skutkový stav vyšetřit, může plnění této povinnosti vynucovat i pořádkovými pokutami. Avšak i zde nastávají situace, kdy se nepodaří donutit držitele listiny k jejímu předložení a soud se musí obejít bez ní. Platí potom jednoduché pravidlo: Pakliže účastník zatají skutečnosti, s nimiž mohl, objektivně vzato, soud seznámit, nechová se procesně korektně, jeho přístup k řízení je celkově nevěrohodný, což oslabuje jeho pozici a váhu tvrzení.

K tomu citujeme například *rozsudek Nejvyššího soudu* ze dne 16. 12. 2011, *sp. zn. 22 Cdo 883/2010*: „*Obecně platí, že důkazní břemeno ohledně určitých skutečností leží na tom účastníku řízení, který z existence těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky; jde o toho účastníka, který existenci těchto skutečností také tvrdí. V některých případech strana zatížená důkazním břemenem však objektivně nemá a nemůže mít k dispozici informace o skutečnostech, významných pro rozhodnutí ve sporu, avšak protistrana má tyto informace k dispozici. Jestliže pak strana zatížená důkazním břemenem přednese alespoň »opěrné body« skutkového stavu a zvýší tak pravděpodobnost svých skutkových tvrzení, nastupuje vysvětlovací povinnost protistrany; nesplnění této povinnosti bude mít za následek hodnocení důkazu v neprospěch strany, která vysvětlovací povinnost nesplnila.*“

Jinak ustanovení pamatuje na omezené možnosti účastníka ve vztahu k jiným subjektům, které mu nejsou povinny listinu vydat. Srov. však komentář k § 128, kde je zmínka o „procesním alibismu“ účastníku negativně ovlivňujícím průběh řízení. Mnohdy totiž může účastník důkaz obstarat sám a nespolehat na aktivitu soudu.

V souvislosti s listinami upozorňujeme na novelu trestního zákoníku účinnou od 1. 2. 2019, která zavedla trestný čin *maření spravedlnosti*. Podle § 347a odst. 1 tr. zák. platí, že ten, kdo pro účely zahájení řízení před soudem, před mezinárodním soudním orgánem nebo trestního řízení anebo v takovém řízení předloží věcný nebo listinný důkazní prostředek, který má podstatný význam pro rozhodnutí, o kterém ví, že je padělaný nebo pozměněný, v úmyslu, aby byl použit jako pravý, anebo padělá nebo pozmění takový důkazní prostředek v úmyslu, aby byl použit jako pravý, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.